

Policajná etika v procese vzdelávania

Anotácia: Profesionálna policajná etika ako disciplína aplikovanej etiky so zameraním na súčasné teoretické východiská. Individuálna etika a mravná identita osobnosti príslušníkov polície. Policajná etika vo vzdelávacom procese.

Kľúčové slová: policajná etika, morálka, mravnosť, etické princípy, etické hodnoty, vzdelávanie.

Profesionálna policajná etika ako teoretická disciplína aplikovanej etiky

Profesionálna etika vychádza z histórie, môže teda stavať na tradícii a rozvíjať nové poznatky. Známymi predstaviteľmi z minulosti sú A. Comte, E. Durkheim, J. Bentham, ktorí profesionálnu etiku vnímali cez vzťah práce a morálnych pozícií. Človek sa vnútorne i fyzicky usiluje vykonávať prostredníctvom práce užitočné hodnoty. Morálka vo svojej podstate zasa v zmysle regulátora správania priamym spôsobom ovplyvňuje konanie človeka. Ďalší vývoj profesijnej etiky ovplyvnil vznik jednotlivých druhov profesií, pričom táto postupne ovplyvňovala praktický výkon rôznych druhov činností. Jednotlivé profesie charakterizujú vo väčšine prípadov často odlišné etické princípy a konkrétne vymedzené etické normy, ktoré svojím spôsobom viažu na profesionálne konanie žiadané hodnoty a záväzky. Často je profesionálna etika definovaná ako sústava vybraných hodnôt, noriem, princíпов a povinností, ktorých poslaním je prispievať k formovaniu špecifického typu správania, rozhodovania a konania, žiadaného pre danú profesiu. Systém každej profesijnej etiky by mal podľa Nesvadbu¹ obsahovať predovšetkým:

- aspekt axiologický
- aspekt deontologický
- aspekt behaviorálny.

Riešenie aktuálne vzniknutých otázok si vyžaduje reflexiu v rovine hľadania nových etických postojov, osobitným spôsobom nepochybne aj v oblasti bezpečnostnej problematiky. Policajná etika ako disciplína aplikovanej etiky môže byť definovaná ako aplikácia všeobecných mravných noriem a hodnôt filozofickej etiky na konkrétne morálne otázky policajnej praxe. „Policajná etika je autonómnou disciplínou, ktorá má svoj vlastný predmet skúmania, ktorý sa utvára v kontexte s praktickými problémami policajnej praxe. Zachováva si pritom väzbu na všeobecnú etiku, od ktorej vyžaduje zdôvodnenie morálnych princíпов a noriem, presahujúcich zmysel bezprostrednej praxe.“² Policajná etika s východiskami v aplikovanej etike má interdisciplinárny charakter, pričom sa utvára v korelácii sociológie, kriminológie, psychológie a iných kategórií, nevynímajúc samotnú policajnú prax. Predmet policajnej etiky vychádza zo zámeru skúmať oblasť policajnej činnosti z morálneho hľadiska. „Profesionálna etika policajta a ostatných príslušníkov Policajného zboru predstavuje systém mravných, morálnych i eticko-profesionálnych noriem, pravidiel a princíпов slušného správania a konania, vyplývajúcich z postavenia policajtov v spoločnosti a plnenia ich služobných a pracovných povinností.“³ Cieľom policajnej etiky so vzťahom k policajnej činnosti je vymedzenie principiálnych etických hodnôt a noriem, hľadanie a objasňovanie etických aspektov, vytvorenie základu pre praktické rozhodovanie v konkrétnych situáciách,

¹ bližšie pozri NESVADBA, P. 2009. *Policejní etika*. Plzeň : Aleš Čeňek, 2009, s. 149.

² HERZOGOVÁ, Z. 2003. *Policejní etika*. Praha : vydané vlastným nákladom, 2003, s. 114.

³ FOBEL, P. a kol. 2002. *Všeobecná a aplikované etiky : časť II. Aplikované etiky*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2002, s. 81.

formovanie východiska pre adekvátne sebauvedomenie policajtov, prehĺbenie morálnej zodpovednosti, vytvorenie etických otázok smerujúcich do systému vzdelávania.

Aj príslušníci polície sa uchádzajú o získanie dôvery verejnosti, ktorá neustále prejavuje vôľu analyzovať poslanie tejto profesijnej skupiny, čo je v súlade s ochranou ľudských práv. V súvislosti s uvedeným je stále viac kladený dôraz na etiku. „Cieľom etiky je zdôrazniť pravidlá a princípy, ktoré môžu určovať naše správanie. Úlohou etiky je potom obhájiť toto pravidlo tým, že nám ukáže, prečo by sa všetci racionálni ľudia mali podľa tohto pravidla správať, že poslušnosť voči pravidlám je vo vlastnom záujme každej racionálnej osoby.“⁴ Policajná etika poukazuje na dôležitosť dodržiavania špecifických pravidiel výkonu policajnej činnosti a tiež potenciálnych hodnôt, ktoré sú s nimi neoddeliteľne previazané. Policajná etika sa zameriava predovšetkým na skúmanie morálnych aspektov policajnej činnosti, spôsoby utvárania mravného vedomia príslušníkov polície, špecifiká prejavov a funkcií morálky v procese služobnej prípravy z hľadiska ich poslania, obsah morálnych kategórií a ich mravný význam pre mravné vedenie, morálne požiadavky na vzťah príslušníkov ku kolegom a výkonu povolania. Profesijná etika je určitým spôsobom spätá s jednotlivými druhmi profesií. V uvedenom zmysle bolo potrebné venovať pozornosť utváraniu normatívov profesionálnej etiky, ktoré prispeli k účinnému vymedzeniu súvisiacich vzťahov.

Morálne normy umožňujú vhodný výber línie správania sa a vytlačujú neželané morálne konanie. Policajnú profesijnú etiku môžeme podľa Fobela⁵ zaradiť do súboru profesijných etických náuk chápaných v dvoch významoch:

- všeobecná teória alebo veda o špecifikáciách morálky, ktorá sa prejavuje prostredníctvom povolania (náuky o morálke určitej profesie)
- súbor noriem morálky profesie (výsledok práce teoretikov profesijnej morálky, ktorí v potrebnej miere zovšeobecnilí tradície a skúsenosti daného povolania).

Profesijná policajná etika plní viaceré významné funkcie, pričom nie je podstatné rozlišovať, ktorá z nich patrí medzi najvýznamnejšie alebo naopak, bez ktorej by bolo možné sa zaobísť. Iste, všetky funkcie na tomto mieste nebude možné obsiahnuť. Navyše praktické skúsenosti príslušníkov polície z priameho výkonu služby inšpirujú jednotlivcov k vlastným úvahám o profesijnej etike i morálke. Medzi dôležité funkcie policajnej profesijnej etiky je možné zaradiť najmä teoreticko-kognitívnu, pragmatickú, metodickú, normatívnu, socializačnú, osvetovo-humanizačnú, emotívnu. Policajná etika je orientovaná na spoločenské hodnoty, ktoré je nutné chrániť najmä v prostredí s výskytom negatívnych prejavov a absenciou morálky. „Policajná etika nemá zotrávať len na (teoretickej) rovine zdôvodňovania základných mravných noriem a princípov policajného povolania, ale venovať sa aj (praktickejším) otázkam aplikácie týchto noriem v konkrétnych prípadoch.“⁶ Humánne poslanie výkonu policajnej činnosti totiž spočíva v preferencii rozumu a slobodnej vôle v rámci ľudskej zodpovednosti. Dôležitými sú sociabilita a prosociálnosť.

Individuálna etika a mravná identita osobnosti príslušníkov polície

Z hľadiska svojej funkcie etika popisuje kvalitatívne hranice morálky, ďalej v rámci poslania reprodukuje morálku a teoreticky, vedecky zdôvodňuje jej nevyhnutnosť, pôvod a

⁴ FOBELOVÁ, D. 2005. *Teoretické a metodické základy environmentálnej etiky : východiská environmentálno-etického uvažovania*. In Aplikované etiky v kontextoch súčasnosti. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2005, s. 11.

⁵ bližšie pozri FOBEL, P. a kol. 2002. *Všeobecná a aplikované etiky : časť II. Aplikované etiky*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2002.

⁶ KORENÝ, P. 1996. *Policajná etika ako disciplína aplikovanej etiky*. In Policajná teória a prax, 1996, s. 85.

podstatu. Etika prostredníctvom teórie zdôvodňuje morálne princípy a normy, pričom sa zameriava na racionálne poslanie. Prostredníctvom etiky si človek uvedomuje obraz samého seba. Súčasťou etiky je tiež normatívna etika, ktorá ponúka kriticky hodnotivú analýzu mravov a zdôvodňuje konkrétne normy konania. Systemizácia jednotlivých aspektov mravného života s prepojením na vedecké skúmanie je riešená v rámci súčastí etiky ako dejiny mravov, sociológia, psychológia a axiológia morálky atď. Etika si z ľudskej činnosti vyberá oblasť mravného aspektu. Morálka však zachytáva všetky časti ľudského vedomia a správania. „Neopakovateľné špecifikum etiky tkvie v tom, že je súčasne teóriou o morálke a na rôznej úrovni je súčasťou morálky, mravného vedomia a konania. Etické predstavy, skôr či neskôr prostredníctvom mnohých sprostredkujúcich článkov, vstupujú do vedomia más a spätne pôsobia na stav a vývoj mravov.“⁷ Významnými skutočnosťami z hľadiska ďalšieho skúmania profesijnej policajnej etiky sú publikačná činnosť a dostupná odborná literatúra slovenských autorov, ktorí vyjadrujú svoje teoretické aspekty v problematike. Z oblasti profesijnej činnosti polície možno spomenúť J. Ernekera, J. Čipkára a iných, ktorých publikačná činnosť podporila teoreticko-didaktický efekt.

„Proces utvárania mravnej identity osobnosti tvorí zložitú štádiálnu vývojovú sústavu v troch vzťahových rovinách: personalizačno-procesuálnej, činnosťno-procesuálnej a vychovávateľsko-procesuálnej.“⁸ Formovanie profesijného i mravného vedomia príslušníkov polície je uskutočniteľné prostredníctvom všeobecnej etickej teórie, so zameraním na filozofiu a sociológiu morálky. „Procesuálnu rovinu aplikovania tvorí predovšetkým praktické uvažovanie, v ktorom sa samotné etické aspekty, morálne normatívy a morálne sudy prenášajú priamo z roviny všeobecných pravidiel do konkrétnej situácie, k jednotlivým a mnohokrát jedinečným prípadom, k jednotlivým morálnym dilemám s ich vyústením ku konkrétnym morálnym súdom. Vo vzťahu k daným profesiám, a teda i k profesii policajta, je možné hovoriť ako o modifikácii smerujúcej k špecifickým požiadavkám celej spoločnosti, sociálnym skupinám, ako i jedincom danej spoločnosti.“⁹ Uplatňovanie etických princípov v služobnej činnosti príslušníka polície je možné vnímať na základe hľadiska individuálnej a sociálnej etiky. Pokiaľ ide o individuálnu oblasť etiky, táto je utváraná súborom morálnych hodnôt a zásad jednotlivca s priamym vplyvom na výkon policajnej činnosti v súvislosti s presadzovaním zákona. Prenos osobnej etiky do praxe je podmienený získanými skúsenosťami s pôsobením v bezpečnostných zložkách v nadväznosti na návyky a zručnosti.

Dnes nemôžeme prehliadnúť verejné diskusie prebiehajúce v spoločnosti, ktorých predmetom je oblasť etických otázok alebo profesijná etika v činnosti polície. Etické reflexie je možné pozorovať v oblasti morálneho hodnotenia či zodpovedného konania a aplikácie teoreticky orientovaných noriem i praktických skúseností implementovaných do konkrétnych riešení. Hlavnými faktormi vo vzťahu k formovaniu individuálnej profesionálnej etiky sú všeobecná vzdelanostná úroveň jedinca, odborná vzdelanostná úroveň jedinca, osobné presvedčenie o správnosti konať zákonne, príkladné zákonné konanie nadriadených, postoje kolektívu k presadzovaniu zákonnosti, kolektív ako špecifická sociálna a profesijná skupina.

V rámci výkonu služobnej činnosti sa každý policajt osobne zamýšľa a hodnotí svoje konanie, vystupovanie i svojich kolegov na pracovisku. „Utváranie osobnosti každého jedinca výrazne ovplyvňuje prostredie, v ktorom sa prejavujú rozličné vplyvy a postupy, vzťahy a činy do konkrétnych postupov a stanovísk.“¹⁰ Týmto spôsobom dochádza aj k neustálemu formovaniu vzťahu k sebe samému. Potom policajt často venuje pozornosť otázkam typu aký

⁷ KLIMEKOVÁ, A. 2005. *Základy etiky, mravnej výchovy a profesnej etiky : modely a problémy*. Prešov : Lana, 2005, s. 76.

⁸ ŽILÍNEK, M. 1997. *Étos a utváranie mravnej identity osobnosti*. Bratislava : IRIS, 1997, s. 113.

⁹ HOLÍK, I. 2008. *Profesijná policajná etika*. In *Profesijná etika a prax*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bella, 2008, s. 49.

¹⁰ DANEK, J. 2000. *Spoločnosť a výchova charakteru*. Bratislava : Elán, 2000, 111 s. 5.

som ako človek? Aký som príslušník polície? Som vždy čestný, spravodlivý a zodpovedný? Podriadujem svoj výkon v službe stanoveným normám? Plním si svoje povinnosti riadnym spôsobom a včas? Aký mám vzťah k nadriadeným, resp. podriadeným, alebo ku kolegom?

Pri výkone služobnej činnosti a plnení stanovených úloh v mnohokrát zložitých podmienkach a špecifických situáciách postupuje príslušník polície spravidla tímovo. V prípadoch plnenia služobných úloh, na ktorých sa podieľa kolektív, prichádza k rôznym špecifickým postupom a kolektívnemu správaniu sa, kde môže byť uplatňovanie individuálnej etiky zložitá. Presadzovanie etických princípov v rovine sociálnej etiky sa tak stáva komplikovanejším. A práve v príslušnom sociálnom profesijnom prostredí je pred jednotlivca postavená otázka, ako bude presadzovať svoje postoje, o ktorých je presvedčený, že sú v súlade s morálkou a osobnostnými kvalitami? Dôležitou sa potom stane skutočnosť, pre ktorú sa z hľadiska individuálnej etiky jednotlivec rozhodne a stotožní sa s ňou, a naopak, ktorú vylúči ako neprijateľnú.

Policijná etika vo vzdelávacom procese

Súčasná profesijná etika zohľadňuje teoretické nároky širšieho prostredia v rámci akademickej komunity, rešpektujúc rôzne kultúry, ale zároveň reaguje na aktuálne dilemy, ktoré vznikajú z profesijnej praxe z pohľadu odborníkov v jednotlivých povolaniach. Jeden z najdôležitejších pilierov, ktorý v rôznych formách zaisťuje kontinuálny rozvoj spoločnosti, predstavuje vzdelávanie. Jeho dôležité humánne poslanie musí byť z inštitucionálneho hľadiska ako východisková priorita v záujme najvyšších štátnych orgánov i vzdelávacích ustanovizní. „Pred dnešným filozoficko-etickým frontom stojí viac než naliehavá úloha. Ba možno povedať, že spoločenská objednávka – venovať zvýšenú pozornosť problémom individuality, subjektivity, tvorivého potenciálu osobnosti človeka, problémom sebarealizácie, slobode človeka, charakteru človeka.“¹¹ Systémové požiadavky škôl na aktualizáciu vzdelávania a výchovy sú adekvátnou reakciou na spoločenskú situáciu, charakteristickú sociálno-kultúrnymi zmenami. Životné hodnoty sú úzko späté so vzdelávaním, ktoré má významný vplyv na rozvoj sociálneho, politického a hospodárskeho života. Medzi dôležité aspekty vzdelávania patrí rozvoj v oblasti kognitívnych a sociálno-etických schopností, ďalej sebaurčenia, zodpovednosti a iniciatívy. Schopnosť učiť sa je vhodnou cestou, ako reagovať na neustály proces zmien. Ambícia byť aktívnym vo svojom živote i zamestnaní je úzko previazaná s podmienkou výchovy, vzdelávania a odbornou prípravou. Výchova, ako sústava koordinovaných činností, účinne rozvíja osobnosť človeka a jeho vlastné schopnosti spôsobom, aby bol pripravený zvládnuť úlohy vo svojom živote. „Akákoľvek výchova vrátane výchovy etickej môže, ba priam musí nadväzovať na genetickú výbavu človeka a z nej vyplývajúce potreby a záujmy, na jeho túžby po čo najlepšom a najhodnotnejšom živote. Úlohou výchovy je rozvíjať túžby a pestovať také schopnosti ľudí, ktoré im umožnia dosiahnuť hodnotové ciele zodpovedajúce ich ľudsky náročným snahám.“¹² S výchovou je úzko späté vzdelávanie – proces a výsledok osvojovania si systematických poznatkov a vedomostí a nimi spojených intelektuálnych, pracovných schopností a návykov, resp. nevyhnutná podmienka prípravy človeka na život, nadobudnutá prostredníctvom škôl, seba vzdelávaním, v mimoškolských zariadeniach a inštitúciách, ako aj v každodennej pracovnej činnosti. Profesijná etika má v procese vzdelávania svoje nezastupiteľné miesto súvisiace s jej poslaním. Vzdelávanie v oblasti profesijnej etiky, orientované v zmysle etického pôsobenia na konkrétneho jedinca so svojím špecifickým individuálnym postavením a sociálnymi vzťahmi, je možné realizovať prostredníctvom rôznych foriem. Ďalej je dôležitá

¹¹ MRÁZ, J. 2007. *Etika – Otázky etiky z profesného a výchovného hľadiska : k analýze antropologických modelov*. Prievidza : Knižné vydavateľstvo Mráz, 2007, s. 52.

¹² DIATKA, C. 2003. *Etika v súčasnom svete*. In *Podnikání, globalizace, etika*. Hradec Králové : Prion, 2003, s. 15.

organizácia cielene zameraných kurzov, workshopov s tematikou etiky a rôznych odborných seminárov či domácich alebo medzinárodných konferencií. Cielené etické vzdelávanie však nadobudne významný charakter až účinnou aplikáciou etických nástrojov, keď bude realizované odborným spôsobom prostredníctvom kompetentných pedagógov z oblasti profesijnej etiky, ďalej odborne pripravených konzultantov, poradcov, expertov či profesionálov z praxe v zodpovedajúcom inštitucionálnom prostredí. Voľba vzdelávacích metód závisí od cieľa, ktorý chceme vzdelávaním dosiahnuť, ďalej od obsahu realizovanej aktivity a súvisiacich podmienok, úrovne pripravenosti edukátora i edukantov. Plnohodnotný rozmer implementácie profesijnej etiky vo vzdelávaní je podmienený vzájomnou spoluprácou odborníkov z akademickej pôdy i praktickej sféry. Aj keď sa môžu názorové pozície oboch strán líšiť, dôležité je nájsť spoločný konsenzus v priblížení teoretických a praktických pozícií. Prioritnou úlohou v oblasti vzdelávania je zabezpečiť najmä odborne zameraný vzdelávací proces, úzko prepojený s aspektmi multidisciplinarity a odovzdávaním vlastných poznatkov, skúseností s profesijnou etikou prostredníctvom uznávaných a overených metód previazanými s národným, kultúrnym dialógom a požiadavkami praxe. Aby bolo možné v požadovanej miere zabezpečiť vzdelávací proces, je potrebné teoretické východiská zachytiť v knižnej či elektronickej forme. Na základoch publikačnej a vedeckej činnosti možno utvárať kvalifikovanú odbornú komunitu zameranú na profesijnú etiku.

Etika je často vnímaná z pohľadu prakticky zameranej filozofie. Vychádzajúc z uvedeného, následne aj jej aplikačný rozmer zdôrazňuje nutnosť riešiť praktické úlohy v spoločnosti. „Etika tým, že sa usiluje o kritickú teoreticko-aplikačnú reflexiu, napomáha orientovať sa pri rozhodovaní medzi morálne správnym a morálne nesprávnym.“¹³ Význam profesijnej etiky rastie s výzvami, na ktoré je potrebné aktuálnym spôsobom reagovať, najmä čo sa týka morálno-etických otázok. Profesijná etika sa týmto spôsobom podieľa na plnení významného spoločenského poslania. Ďalší rozvoj profesijnej etiky v budúcnosti je úzko spätý s úsilím jej etablovania ako špecifickej oblasti, ktorá poskytne odborníkom z praxe i širokej verejnosti možnosť riešiť vzniknuté etické problémy. Zvýšené očakávania umožňujú človeku, ktorý sa rýchle prispôsobí zmenám, aspirovať na aktívne zapojenie sa do praxe s využitím získanej odbornej kvalifikácie. Obdobným spôsobom sa aj vzdelávací systém v podmienkach Slovenskej republiky prostredníctvom cielených reforiem Programu národného vzdelávania, ďalej novelizácií zákonných úprav a inovatívne nastavených mechanizmov neustále flexibilne prispôsobuje moderným a perspektívnym podmienkam v spoločnosti. Prostredníctvom vzdelávania má predsa každý z nás možnosť všestranným spôsobom si rozširovať a prehĺbovať vedecké poznanie, rozvíjať osobnosť, osvojiť si nové zručnosti, poznať pravé hodnoty či hľadať a nachádzať svoju identitu. Na aktuálne problémy a vývojové trendy bezpečnostného charakteru kontinuálne reaguje i špecifický proces policajného vzdelávania s rôznymi predmetovými skupinami. Vo všeobecnosti je vzdelávací predmet didakticky spracovaná časť vedy alebo iných oblastí spoločenskej činnosti, ktorá je prostredníctvom informatívnych, formatívnych a inštrumentálnych funkcií určená na dosahovanie pedagogických cieľov. Pod študijným predmetom rozumieme didaktickú úpravu určitého vysokoškolského vedného odboru, ktorý je definovaný učebnými plánmi, resp. osnovami. V celej škále odborných predmetov v procese bezpečnostného vzdelávania zameraných na prípravu policajných profesionálov by mal mať špecifické postavenie študijný predmet policajnej etiky. Policajná etika ako vyučovací predmet by mala svojím postavením adekvátne reagovať na aktuálnu rovinu poznania v oblasti policajnej etiky, ďalej vychádzať z jednotlivých modelov výučby policajnej etiky (globálny aspekt, inštitucionálna etika polície, individuálna etika príslušníka polície) a zamerať vzdelávací proces etiky na policajnú prax. V úvode by mal predmet policajnej etiky objasniť východiskové pojmy a súvisiace sociálne a

¹³ GUITCHEVA, G. 2010. Etika verejnej správy v systéme aplikovaných etík. In *Aplikovaná etika vo vzdelávaní a praxi*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bella, 2010, s. 96.

historické aspekty problematiky. Ďalej je potrebné uviesť, že podstatná časť študijného predmetu policajnej etiky by mala zameriavať pozornosť najmä na etický kódex polície, vymedzenie príslušných hodnotových statusov, mravných noriem a súvisiacich postojov, ktoré budú pre príslušníkov polície z perspektívneho hľadiska tvoriť pevný základ pre ich budúce zákonné i etické rozhodovanie v služobnej i súkromnej oblasti. Vychádzajúc z uvedeného, je „študijný plán etickej výchovy potrebné prioritne zamerať na osobnostnú formáciu. Osobnostný prístup pri výchove a vzdelávaní uľahčuje zodpovedné vnímanie vlastnej osoby, prehĺbovanie identity, celostnejšie porozumenie seba a druhých. Súvisí to s otázkou podporovania sebaúcty a sebaoceňovania, vedome sa zbavujúc egoistických tendencií.“¹⁴ Prosociálna orientácia človeka umožňuje nadviazať kvalitatívne hodnotnejší postoj k podnetom z okolitého prostredia.

Dôležitou je tiež oblasť medziľudskej komunikácie a schopnosť porozumenia. Umenie komunikovať je aktívom osobného, spoločenského i pracovného života človeka. Z hľadiska efektivity konverzácie je najmä v profesijných vzťahoch nutné, aby človek mal schopnosť otvorenosti, empatie, pozitívnosti, bezprostrednosti, pôsobivosti a orientácie na druhých, čo mu umožní zvládať interakcie komunikujúcich strán. Medziľudská komunikácia týmto spôsobom nadobudne hodnotný etický rozmer. Pochopenie a osvojenie etických hodnôt je závislé od ľudskej činnosti. Etické hodnoty a normy súvisia s ľudskými činnosťami, pričom významným spôsobom ovplyvňujú medziľudské vzťahy. K rozšíreniu obzoru poznania, správneho rozhodovaniu a kvalifikovane vykonanej odbornej činnosti vrátane policajnej tiež vedie cesta sebarealizácie a vlastného progresu. Často môžeme v jednotlivých prípadoch policajného výkonu hovoriť z mravného pohľadu o zaujatí „správneho“ postoja príslušníka polície k náročným situáciám spoločenskej reality, akú dokáže v celej svojej zložitosti a nepredvídateľnosti zinscenovať samotný život. Postoje sú často v odbornej literatúre definované ako stabilné systémy pozitívneho alebo negatívneho hodnotenia, emočných pocitov a techník konania, týkajúcich sa sociálnych citov. Postoje v zmysle hodnotiacej predispozície k reakcii na objekt či situáciu priamo vychádzajú zo základnej hodnotovej sústavy človeka, pričom sa môžu vzájomne odlišovať svojou konkrétnosťou. Stále však budú vnímané prostredníctvom troch dimenzií: kognitívnej, emocionálnej a konatívnej, resp. behaviorálnej.

V prípade policajnej subkultúry je potrebné mať na zreteli okrem individuálneho postoja i rozmer kolektívneho prostredia, vzájomného posilňovania sociálnych vzťahov a prirodzenej skupinovej súdržnosti. Z tohto pohľadu „pri profesii ide o to, aby kolektívne prijaté a vhodné etické normy boli späté s individuálnym praktickým výkonom. Pri stretnutí s určitou profesiou vkladáme totiž dôveru nielen v individuálny profesionálny výkon, ale zároveň k profesijnej skupine. Pri kontakte s členom určitej profesijnej skupiny vopred predpokladáme, že sa bude správať ako člen tejto skupiny, že bude rešpektovať preferencie, normy a hodnoty, ktoré táto profesijná skupina prijala.“¹⁵ Zvlášť v policajnej profesii platí, že hodnoty získavajú na svojom význame práve vtedy, ak sú súčasťou vyšších záujmov či cieľov. Prioritou príslušníkov polície je práve tieto chrániť, pretože ide o významné spoločenské hodnoty. Hodnota je ako špecifický fenomén dôležitou premennou vo všetkých sférach každodenného života. „Hodnota nie je klasicky chápaným materiálnym alebo ideálnym entitám raz navždy pridelená ako synonymum ich vlastností, ale spája sa s funkciami, ktoré aj vďaka týmto vlastnostiam nadobúda to či ono pre človeka v celkom určitých situáciách a súvislostiach, za určitých podmienok a okolností.“¹⁶ Človek je tým dôležitým subjektom, resp. normotvorcom, ktorý z hľadiska praktickej činnosti dáva

¹⁴ LOMNICKÝ, I. 2004. *Formovanie osobnosti učiteľa etickej výchovy na Katedre etiky a katechetiky*. In *Osobnostná etika a etická výchova*. Nitra : Filozofická fakulta UKF, 2004, s. 190.

¹⁵ REMIŠOVÁ, A. 1998. *Etické kódexy*. Bratislava : Ekonóm, 1998, s. 22.

¹⁶ DIATKA, C. 2005. *O etike a hodnotách*. Nitra : Filozofická fakulta UKF, 2005, s. 28.

prostredníctvom optiky vlastných kritérií význam funkčným vzťahom v prostredí. Priestor hodnotám vytvára najmä komunikácia. Hodnoty sú relatívne, pričom ich kvalita závisí od noriem, ktoré v konkrétnej forme slobodne a zodpovedným spôsobom použijeme. Ďalší vývoj ovplyvní čas. „Aj v budúcnosti sa systém našich kritérií celkom istotne bude rozvíjať a hodnôt bude pribúdať, hoci starí Gréci ešte pred Sokratom rozlišovali iba hodnoty pozitívne a negatívne.“¹⁷ Prostredníctvom vlastnej či kolektívnej skúsenosti aj príslušníci polície neustále prežívajú hodnoty, ktoré si následne osvojujú. Jej súčasťou môže byť všetko navôkol. Akákoľvek skúsenosť bude následne ich východiskom hodnotových orientácií v budúcnosti. Z uvedeného pohľadu je významné, aby študijný predmet policajnej etiky rozoberal aj problematiku hodnotovej voľby, rozličné podoby hodnôt i skúsenosti.

Ďalej by mal predmet policajnej etiky pripraviť policajného profesionála na neustály proces sebauvedomenia, sebapoznania, sebaovládania a sebahodnotenia v spojení s prehĺbením morálnej zodpovednosti a cti. Z názorného hľadiska je vhodné využívať tzv. prípadové štúdie, ktoré umožnia budúcim policajným profesionálom uvedomenie si morálnych dôsledkov konania v reálnych modelovaných situáciách, s dôrazom na etické hľadisko. V tomto prípade je vhodné spojiť teóriu a reálnu skutočnosť do situačných konfliktov, s cieľom dosiahnuť u jednotlivca orientáciu na hľadanie morálnych východísk. Na zodpovedné konanie však nie je možné doslovne vytvoriť tzv. zaručené návody alebo postupy. Z hľadiska právnej zodpovednosti sú na prípravu príslušníkov polície najpovolanejšie právne disciplíny. Čo sa týka morálnej zodpovednosti, táto by mala byť súčasťou predmetu policajnej etiky. Osobitne sloboda, ako jedna zo základných hodnôt v pluralitnej spoločnosti, je v úzkom vzťahu so zodpovedným konaním. „Morálna sloboda je etická kategória, ktorá vyjadruje možnosť a schopnosť človeka byť samostatnou, tvorivou, iniciatívnou a zodpovednou bytosťou, ktorá prostredníctvom morálnej voľby uskutočňuje svoju ľudskú podstatu.“¹⁸ Sloboda vôle v zmysle morálky činí človeka zodpovedného za svoje konanie. Morálna zodpovednosť príslušníka polície je v úzkom vzťahu s morálnymi hodnotami zaužívanými v spoločnosti. Univerzálne platí tzv. Höffeho trojjediný vzťah zodpovednosti, podľa ktorého musí byť zrejmé, kto, za čo a pred kým je zodpovedný.

Aplikácia zodpovednosti v policajnom konaní je z teoretického i praktického pohľadu podstatne zložitejšia. Zvlášť vo vypätých situáciách je realizácia policajných postupov v zmysle etického kódexu polície náročná vzhľadom na zodpovedné i morálne konanie, ktoré je ovplyvnené osobnosťou subjektu a jeho individuálnou pripravenosťou, obmedzeným časovým rozhraním, dostupnosťou ďalších síl a prostriedkov a inými špecifickými premennými. Uskutočňovanie morálnej voľby konkrétnej osoby medzi negatívnymi a pozitívnymi hodnotami, podľa princípu menšieho zla alebo iným spôsobom, sa deje neustále. Žiadne z relevantných aspektov s negatívnym dosahom na rozhodnutie konkrétneho riadiaceho funkcionára polície alebo jeho podriadeného však neospravedľuje a nezbavuje konkrétneho jedinca zodpovednosti za konanie, resp. morálnu voľbu, ktorú bolo nutné v rovine presvedčenia či svedomia uskutočniť.

Literatúra

- BROŽÍK, V. 2007. *Hodnotové orientácie*. Nitra : Filozofická fakulta UKF, 2007. 150 s. ISBN 80-8050-958-1.
- DANEK, J. 2000. *Spoločnosť a výchova charakteru*. Bratislava : Elán, 2000. 111 s. ISBN 80-85331-22-5.

¹⁷ BROŽÍK, V. 2007. *Hodnotové orientácie*. Nitra : Filozofická fakulta UKF, 2007, s. 9.

¹⁸ REMIŠOVÁ, A., GAŽOVÁ, V. 2003. *Vybrané kapitoly z etiky a kulturológie*. 2. doplnené vyd. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2003, s. 57.

- DIATKA, C. 2003. Etika v súčasnom svete. In *Podnikání, globalizace, etika*. Hradec Králové : Prion, 2003. ISBN 80-903188-3-5, s. 12-15.
- DIATKA, C. 2005. *O etike a hodnotách*. Nitra : Filozofická fakulta UKF, 2005. 158 s. ISBN 80-8050-822-4.
- FOBEL, P. a kol. 2002. *Všeobecná a aplikované etiky : časť II. Aplikované etiky*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2002. 106 s. ISBN 80-8055-628-8.
- FOBELOVÁ, D. 2005. Teoretické a metodické základy environmentálnej etiky : východiská environmentálno-etického uvažovania. In *Aplikované etiky v kontextoch súčasnosti*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2005. ISBN 80-8083-141-6, s. 9-29.
- GUITCHEVA, G. 2010. Etika verejnej správy v systéme aplikovaných etík. In *Aplikovaná etika vo vzdelávaní a praxi*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bella, 2010. ISBN 978-80-8083-970-3, s. 89-99.
- HERZOGOVIÁ, Z. 2003. *Policejní etika*. Praha : vydané vlastným nákladom, 2003. 327 s. ISBN 80-238-9984-8.
- HOLÍK, I. 2008. Profesionálna policajná etika. In *Profesionálna etika a prax*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bella, 2008. ISBN 978-80-8083-658-0, s. 49-65.
- KLIMEKOVÁ, A. 2005. *Základy etiky, mravnej výchovy a profesnej etiky : modely a problémy*. Prešov : Lana, 2005. 136 s. ISBN 80-969053-9-2.
- KORENÝ, P. 1996. Policajná etika ako disciplína aplikovanej etiky. In *Policajná teória a prax*. ISSN 1335-1370, 1996, roč. IV., č. 2, s. 80-92.
- LOMNICKÝ, I. 2004. Formovanie osobnosti učiteľa etickej výchovy na Katedre etiky a katechetiky. In *Osobnostná etika a etická výchova*. Nitra : Filozofická fakulta UKF, 2004. ISBN 80-8050-789-9, s. 189-195.
- MRÁZ, J. 2007. *Etika – Otázky etiky z profesného a výchovného hľadiska : k analýze antropologických modelov*. Prievidza : Knižné vydavateľstvo Mráz, 2007. 136 s. ISBN 978-80-89331-00-0.
- NESVADBA, P. 2009. *Policejní etika*. Plzeň : Aleš Čeňek, 2009. 315 s. ISBN 978-80-7380-195-3.
- REMIŠOVÁ, A., GAŽOVÁ, V. 2003. *Vybrané kapitoly z etiky a kulturológie*. 2. doplnené vyd. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2003. 144 s. ISBN 80-8934-55-1.
- REMIŠOVÁ, A. 1998. *Etické kódexy*. Bratislava : Ekonóm, 1998. 128 s. ISBN 80-225-0952-3.
- ŽILÍNEK, M. 1997. *Étos a utváranie mravnej identity osobnosti*. Bratislava : IRIS, 1997. 234 s. ISBN 80-88778-60-3.

Key words: police ethics, morality, morals, ethical principles, ethical values, education.

Summary

The applied ethics is still comprehended from different angles. Though, its important task is mainly moral evaluation of problematic situations, or more precisely cases and specifying acceptable boundaries in the context of moral conditions in relation to required pursuance.

Once focused on police ethics, it is interested to apprehend mutual interconnection of general and police ethics. Although, the problematic areas of police practice are specific in relation to its essence, it is possible to give reasons by applying moral principles. The subject of police ethics is derived from moral viewpoint. Except for other, ethic codex, value orientation, moral rules are one of the significant variables in the system of police ethics, which in a significant way account for result effect, which is represented by accepting appropriate ethic decision or proper channel of police officers in a particular situation.

In the scope of special training the police professionals complete difficult educational process. It includes lessons focusing on ethics and professional ethics. One of the main reasons is the fact that systematic and institutionalised education, consistently directed at promoting ethical principles, directly influences ethical culture of police activities. Educating students in socioscientific area in an appropriate way widens professional maturity and social view of principles of humanism and tolerance. Theory of socioscientific subjects provided to students throughout the study is directed to support thinking and creative orientation, what accounts for creating their own identity.

Principles and rules specifying professional activities of the members of the police force are significantly directed at moral rules, values, attitudes, humanity and dignity. Professional activities of the members of police should be focused on positive tools based on moral principles. Particularly when they are working in specific, difficult and skills requiring police environment, it is constantly necessary to pay attention to ethical area of police activities. Police officers on different levels of service hierarchy of particular departments and units, often under difficult conditions of ethical dilemmas, on the verge of ethical codex, voluntarily put their health or life in risk using average knowledge and skills, with the help of available force and means. Every minute they are in the first line, with a danger risk, always ready to fulfil professional, prompt and correct decisions with the goal to protect fundamental as well as highest social values.

PhDr. Jozef Greňo
doktorand Katedry spoločenskovedných disciplín
Akadémia PZ v Bratislave
e-mail: jozef.greno@post.sk

Recenzent: prof. PhDr. Dalimír Hajko, DrSc.